

Naar een verharding in het politie- en justitiebeleid?

WILLY BRUGGEMAN^a

Panopticon, 36 (4), 313-320
© 2015 Maklu | ISSN 0771-1409 | Juli 2015

^a Voorzitter federale politieraad (Corresp.: willy.bruggerman@moerbeke.be).

We beleven spannende tijden. Enerzijds werden het Regeerakkoord¹ (2014-2019) en de beleidsverklaringen van de Ministers van Binnenlandse zaken en van Justitie publiek gemaakt. Anderzijds is er de voorbereiding van een nieuwe Kadernota integrale veiligheid (KIV)² en van het Nationaal veiligheidsplan (NVP) 2016-2018, dat nu eenmalig voor een periode van drie jaar wordt voorbereid met de bedoeling om dit nadien te laten aansluiten op een zesjarencyclus (ook voor de zonale veiligheidsplannen).

De nieuwe Kadernota integrale veiligheid zal voor het einde van dit jaar tot stand worden gebracht in nauwe samenwerking met de lokale overheden en met de deelstaten. De kadernota zal worden gefinaliseerd voor de afronding van voormeld Nationaal veiligheidsplan. Het aantal prioritaire criminaliteitsfenomenen zal beperkt worden.

De Nationale Veiligheidsraad zal eerst (en dat is nieuw) bij het opstellen van de kadernota betrokken worden. Vervolgens zal de Regering de volgende cyclus van zonale veiligheidsplannen afstemmen op de lokale beleidscycli. Tegelijkertijd neemt de Regering aldus maatregelen om tot een planlastvermindering voor de politiezones te komen.

Ook zal de minister van Binnenlandse zaken belast worden met het aan de Regering voorleggen van een evaluatie van de strategische veiligheids- en preventieplannen en dit voor de verlenging van deze plannen in 2017.

Deze plandrift wordt echter doorkruist door de economische toestand die steeds weer dwingt tot besparingen. Dit maakt het uiteraard niet makkelijk om de juiste beslissingen te nemen en de vrees bestaat dat het nu lopende kerntakendebat wordt besmet door de noodzakelijke budgettingrepen. De Minister van Binnenlandse Zaken JAMBON wil nu wel de deze trend keren³.

Uiteraard spelen ook de lokale overheden een belangrijke rol bij het uittekenen van het beleid, zeker wat de politie betreft. Toch is het, mede bij gebrek aan wetenschappelijk onderzoek, moeilijk om hier voor het ganse land zicht op te krijgen.

Dit alles moet dus meer duidelijkheid brengen over het feit hoe de overheid de toekomst ziet van politie en justitie. Het is daarom nuttig en zelfs essentieel om een aantal fundamentele vragen te stellen, zoals:

¹ Akkoord van 9 oktober 2014.

² Waarbij het federaal niveau, overeenkomstig de artikelen 7 t.e.m. 10 van het Samenwerkingsakkoord van 7 januari 2014 tussen de Federale Staat, de Gemeenschappen en de Gewesten inzake het strafrechtelijk beleid en het veiligheidsbeleid, de ministers van Binnenlandse Zaken van Justitie een voortrekkers- en regierol moeten opnemen bij het opmaken van de KIV.

³ Interview in de Zondagskrant, 21 juni 2014.

- welke politie- en justitiewerking willen we?
- hoe houden we individuele belangen (zoals privacybescherming) en veiligheid in balans?
- impliceert dit al dan niet een verharding in het politie- en justitiebeleid ('soft versus hard policing')?

Professor BIGO heeft eerder de veiligheidsdiensten in kaart gebracht en dit rekening houdend met het feit dat steeds meer diensten betrokken zijn bij het wereldwijd handhaven van de veiligheid. Deze analyse is nuttig bij het visualiseren van de positie die de publieke politie en andere diensten wereldwijd innemen. Dit geeft uiteraard enkel een algemeen beeld weer en inzoomen op de Belgische situatie is aanbevelingswaardig. Eenzelfde oefening zou dus ook op nationaal vlak kunnen herhaald worden en dit ter ondersteuning van bovenstaande voorbereiding van nota's en plannen.

Uiteraard spelen crisissen (zoals 9/11, de SNOWDEN affaire) en omgevingsfactoren een grote rol bij het door de overheid en door de betrokken diensten zelf nemen van de zich opdringende maatregelen, inclusief de rol en taken van de respectieve diensten.

Men kan nu gerust stellen dat het maatschappelijk verkeer intenser, gevarieerder en grootschaliger is geworden, met als gevolg dat een min of meer stabiele samenleving niet langer bestaat. Metaforen zoals het panoptische principe, 'big brother' of 'Brave New World' krijgen een steeds grotere waarde als referentiekader voor een kritische reflectie over onder andere de surveillance technologie.

Ook geweld tegen de maatschappij en meer specifiek tegen de politie is een trigger voor het mogelijk verharden van politie- en justitiebeleid. Organisaties kunnen dan op verschillende niveaus inspelen op de geweldsproblematiek. SMIT, STRUIJS en TOPS (2012) onderscheiden in dit verband drie aspecten van weerbaarheid: fysieke weerbaarheid, mentale weerbaarheid en morele weerbaarheid. Maar het beleid (hard, soft) speelt hierbij uiteraard een belangrijke rol.

In dit verband dwingt het toenemend aantal risico's beleidsmakers, politie en justitie tot planning en beheersing van risico's. Steeds meer wordt geredeneerd in termen van risico-assessment en risicomanagement.

Problemen die gepolitiseerd worden vragen steeds meer om directe beslissingen en maatregelen die snel geïmplementeerd moeten worden. Dit leidt veelal tot een 'korteter-mijnaanpak' (ook op lokaal niveau) in plaats van te streven naar een tragere, maar meer duurzame aanpak (RINGELING & SLUIS, 2011).

Veiligheid wordt ook steeds minder in termen van criminaliteit en het doorbreken van de legale orde gedefinieerd. Ook verschuift het discours van 'schuld en boete' naar 'risico's, preventie en aansprakelijkheid'. Het criminaliteitsvraagstuk is in toenemende mate een bestuurlijk orderingsvraagstuk geworden in plaats van een justitieel strafrechtelijk probleem. De meeste maatregelen die door verschillende overheden worden genomen, vertonen zowel een repressief als een preventief karakter (PEETERS *et al.*, 2013).

De discussie over veiligheid wordt steeds vaker uit de 'mindset' van politie en justitie gehaald. Proactieve benaderingen omvatten frequent strategieën die op gespannen voet staan met strafrechtelijke normen. Naast het opleggen van sancties bij wetsovertredingen zet men een breed scala van andere middelen in. De politie breidt haar interventierepertoire (strategisch, technisch, tactisch) uit en de overheid zoekt nieuwe wegen om greep te krijgen op de onveiligheid.

Daarnaast wordt onder druk van de globalisering getracht om de overheid van 'ballast' te ontdoen. Dit leidt tot een steeds verdere privatisering van de politiefunctie. Taken en verantwoordelijkheden worden geheel of gedeeltelijk overgeheveld naar andere diensten.

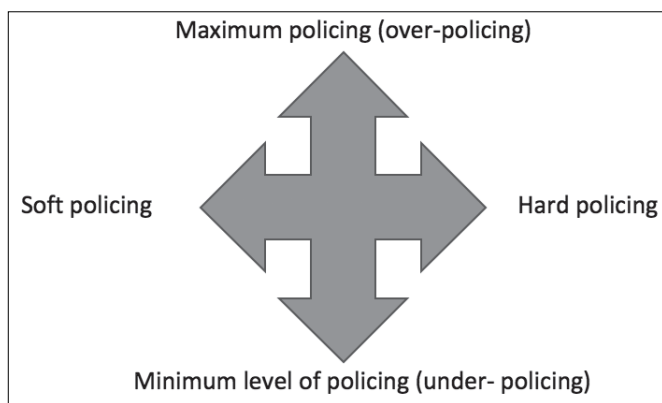
Bovendien is er de tendens om burgers een meer actieve rol te geven als het om hun eigen veiligheid gaat.

Ondertussen groeien de verwachtingen i.v.m. de efficiency en de effectiviteit van politie en justitie. Binnen deze diensten wil men continu de dienstverlening verder professionaliseren. Plannen bulken van ambitieuze doelstellingen, die niet altijd waar kunnen gemaakt worden, waardoor men soms te vaak durft grijpen naar alternatieve (en soms grensoverschrijdende) wijzen van optreden.

Omdat oude vormen van sociale controle in steeds mindere mate voldoen, worden door de overheid en de betrokken diensten veelvuldig gepoogd om asociaal gedrag aan banden te leggen door een verbreding van een nieuwe 'politics of behaviour' (HOPKINS BURKE, 2004; CRAWFORD, 2011). Het invoeren van de GAS-boetes zijn daar een voorbeeld van. Steeds meer wordt een beroep gedaan op allerlei 'wachters' die de handhaving van de politie overnemen.

Zodoende staat België op de Global Peace Index (INSTITUTE FOR ECONOMICS AND PEACE, IPE) op de veertiende plaats, wat hoger is dan in de buurlanden. In een wereld zonder geweld zou de Belgische economie jaarlijks 20 miljard euro extra te besteden hebben (DE STANDAARD, 18 juni 2015). Dit op zich is een interessante vaststelling, maar helpt de overheid niet vooruit bij het nemen van dwingende beslissingen.

De vraag is of we nu niet afstevenen op een verharding van het beleid van politie en justitie. Interessant om te vermelden is het feit dat, tijdens de meest recente 'Pearls in policing' conferentie (Kopenhagen, 13-17 juni 2015) de positie van de politie in het algemeen en van een aantal politiediensten in het bijzonder werd besproken. De verticale as in onderstaande 'mapping' geeft schematisch de 'wat' vraag weer op een as gaande van maximum tot minimum politiezorg. De horizontale as is veeleer gefocust op de 'hoe' vraag, waarbij de inbreng van partners kan gepositioneerd worden, variërend tussen een zogenaamde 'harde' en 'zachte' politiezorg.

Bron: Bruggeman, W., Pearls in policing, Copenhagen, 2015

Deze methode visualiseert aldus de plaats van de publieke politie in een ruime 'policing' context en geeft eveneens de mogelijkheid om te duiden waar de politie nu en in de toekomst kan gesitueerd worden.

Voorbeelden van 'over-policing' situeren zich nu vooral in verband met de discussie over het al dan niet systematisch opslagen van passagiersgegevens (PNR), het overmatig raadplegen van grote gegevensbestanden (big data), het buitenmate surveilleren (surveillance

society), het te ruim aanwenden van vuurwapen (zie huidig debat in de Verenigde Staten) en ook in verband met andere politieactiviteiten die nu ter discussie staan.

‘Under-policing’ is zichtbaar wanneer bijvoorbeeld politiekantoren worden gesloten (zoals nu in Nederland het geval is), bij het niet voldoende verzekeren van een snelle en adequate politiezorg, bij het ontstaan van ‘no-go’ gebieden voor de politie, zij het geografisch in bepaalde zones of ingeval van het niet meer kunnen optreden in zaken gebaseerd op cloud-computing.

Deze voorbeelden duiden niet alleen de belangrijkheid van een debat betreffende de politiezorg, maar ook de nood aan een duidelijke positionering betreffende wie wat doet en onder welke voorwaarden. De vraag staat dan centraal: wat kunnen en willen politie en justitie betekenen en bereiken in de veiligheidszorg (able and willing)?

Uitgangspunt blijft dat de politie- en justitie verantwoordelijkheden omschreven worden in (een steeds toenemend) aantal wetten, regels, richtlijnen, decreten en besluiten (legaliteitsprincipe). De ‘governance’ (aansturing van samenwerkingsverbanden tussen publiek en met private organisaties) wint aan belang en krijgt een steeds bredere betekenis, ook mede onder invloed van de steeds mondigere burger.

Hierbij spelen niet alleen het strafrechtelijke, maar ook het bestuurlijke een steeds groter rol. Een fundamentele vraag hierbij is in welke mate het verantwoord is dat een staat de fundamentele rechten van de burgers schendt om de veiligheid van de burgers te garanderen? In moderne staten en dus ook in België, reikt deze bevoegdheid tot aan de grens van de mensenrechten (VANDE WALLE *et al.*, 2015)

Het is dus, zoals bij aanvang gesteld, een belangrijk momentum om hierover na te denken. Het Regeerakkoord, ‘een visie voor de politie 2025’, het concept ‘excellente politiezorg’, de beleidsverklaringen van de ministers van binnenlandse zaken en van justitie, allerlei veiligheidsplannen, en het kerntakendebat bieden mogelijkheden om te onderzoeken of en in welke mate er een verharding zichtbaar is in het politie- en justitiebeleid.

In de ‘Visie voor de politie 2025’ wordt gewezen op het belang om het handhaven, beschermen, en het dienstbaar zijn in evenwicht te houden. Het geïntegreerd model met het accent op lokale verankering en besluitvorming en de gemeenschapsgerichte oriëntatie zouden daartoe een belangrijke voorwaarde uitmaken.

Het blijft echter moeilijk om duidelijkheid te onderkennen qua eventuele verharding of verzachting van het politie- en justitiebeleid. Een mogelijkheid om hier toe bij te dragen is het exploreren van alle lopende en nabije beslissingen in verband met het politie- en justitiebeleid.

1. TRENDS DIE (KUNNEN) WIJZEN OP EEN VERHARDING

Het Regeerakkoord van 10 oktober 2014 is een goede basis om te onderzoeken welke maatregelen direct de toekomst van de politie en justitie kunnen of zullen beïnvloeden.

De huidige kern van het Ministerieel Comité Inlichtingen en Veiligheid, samengesteld uit de Eerste Minister, de ministers van Justitie, Defensie, Binnenlandse Zaken, Buitenlandse Zaken en de Vice-Eerste ministers werd omgevormd tot een Nationale Veiligheidsraad⁴ die het centrale aanspreekpunt wordt voor veiligheid en inlichtingen.

⁴ De Nationale Veiligheidsraad (NVR) bepaalt het algemeen inlichtingen- en veiligheidsbeleid, verzekert zijn coördinatie en bepaalt de prioriteiten van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (KB 28 januari 2015) Bij KB van 2 juni 2015 werd een Strategisch Comité voor Inlichtingen en Veiligheid opgericht. Het wordt voorgezeten door een vertegenwoordiger van de Eerste Minister en bestaat uit de vertegenwoordigers van de andere Regeringsleden die lid zijn van de Nationale Veiligheidsraad en de voorzitter van het Coördinatiecomité voor Inlichtingen en Veiligheid.

De minister van Binnenlandse zaken werd belast met enerzijds de opmaak van een precieze inventaris van de opdrachten toevertrouwd aan de federale en de lokale politiediensten en anderzijds met de bepaling van de kerntaken die door de politiediensten verzorgd moeten worden. Er wordt gewerkt aan nieuwe en vereenvoudigde wetgeving waarbij bepaalde taken die niet tot de kerntaken van politie behoren kunnen worden uitgevoerd door onder andere private veiligheidsdiensten.

Hierbij zal steeds een overeenkomst met de politie worden afgesloten, die altijd toezicht blijft uitoefenen op de uitvoering van deze taken.

Niet alleen de politie, maar ook militaire en andere overheden en organisaties zijn al dan niet spontaan gestart met een gelijkaardige oefening. Dit moet de mogelijkheid versterken om op een bredere basis te beslissen wie wat zal doen. Het maken van keuzes (soft versus hard policing) bij het (her)positioneren van elke taak en het navolgend invullen van de kerntakenkeuze (behouden, afbouwen, overdragen) verschillen in functie van de hanteerde (te hanteren) strategie. Het al dan niet uitoefenen van dwang en geweld en het al dan niet optreden op het publieke domein blijven algemeen geldende en dus performante beslissingscriteria⁵.

De werkprocessen van de politie zullen worden geëvalueerd, vereenvoudigd en geoptimaliseerd, met als bedoeling meer politiecapaciteit vrij te maken.

De centrale vraag is dus waar deze vrijgekomen capaciteit zal aan besteed worden? Als men zich vooral terugtrekt op de 'hardere politietaken', dan is het antwoord duidelijk.

Alleszins zal, binnen het algemeen budgettair kader van de politie, de minister van Binnenlandse Zaken onderzoeken op welke manier de federale reserve en de Interventiekorpsen kunnen versterkt en soepeler ingezet worden.

Bij een verhoogd algemeen dreigingsniveau (vanaf niveau 3) kan de regering na advies van de Nationale Veiligheidsraad en desgevallend op vraag van een burgemeester de beslissing nemen om het leger tijdelijk in te zetten om de politie- en veiligheidsdiensten bij te staan voor bepaalde bewakingsopdrachten. Deze maatregel kreeg ondertussen uitvoering en sinds enkele maanden zijn militairen actief betrokken bij het beveiligen van een aantal objectieven.

Wat niveau zou worden, is niet altijd duidelijk en voorlopig ook niet aan de orde.

Binnen het algemeen budgettair kader van de politie worden ook werking van de technische en wetenschappelijke politie en de diensten betrokken bij de bestrijding van financiële en economische criminaliteit versterkt.

De federale overheid legt de normen voor selectie en opleiding vast voor bijzondere bijstandsteams van de lokale korpsen. De samenwerking tussen de federale en lokale teams werd in dit verband verbeterd.

De Regering maakt ook werk van een integrale aanpak van radicalisering, waarbij overleg werd gepleegd met de deelstaten en een beleid wordt uitgewerkt zowel op preventief, proactief, justitieel als bestuurlijk vlak.

Het Ministerieel Comité voor Inlichtingen en Veiligheid en de Nationale Veiligheidsraad zullen de radicalisme- en terrorismedreiging opvolgen.

Alleszins wordt de deelname aan een gewapend conflict in bepaalde gebieden tegengegaan. Dit betreft zowel de uitreis naar, het verblijf in als de terugkeer uit deze regio's. De arrondissementele local taskforces moeten een centrale rol spelen. De betrokkenheid van en de informatie doorstroming naar de lokale politiezones wordt versterkt, onder meer door

⁵ Beslissingscriteria zijn: het gebruik van dwang en geweld, bescherming (politie) versus bewaking (anderen), het al dan niet invullen van democratische randvoorwaarden (zoals privacybescherming, accountability en controle), kennis en expertise, cultuur.

oprichting van gemengde teams met de federale politie en door specifieke opleidingsprogramma's.

In het kader van gewelddadige radicalisering, dient de minister van Binnenlandse zaken ervoor te zorgen dat de geïntegreerde politie kan beschikken over het luik bestuurlijke politie van de Algemene Nationale Gegevensbank, zodat een standaardregistratie en proactieve uitwisseling tussen relevante veiligheidspartners mogelijk wordt.

Op 18 juni 2015 kondigde de Regering de goedkeuring van drie verregaande wetsontwerpen af, zijnde:

- een wetsontwerp dat de lijst van terroristische inbreuken waarvoor telefoontap mogelijk is uitbreidt en dat de terroristische misdrijven in het strafwetboek uitbreidt;
- het mogelijk intrekken van de identiteitskaart;
- het mogelijk weigeren van aflevering en de intrekking van paspoorten.

De Regering zou ook een regeling uitwerken met betrekking tot het gedeelde beroepsgeheim.

Het bekijken van beelden van bewakingscamera's wordt uitgebreid tot de specifiek gemachtigde of daartoe opgeleide personen met respect voor de grondrechten en de privacy. De regelgeving op het gebruik en de plaatsing van bewakingscamera's worden herzien en er wordt hard gewerkt aan een regeling inzake de inzet van 'drones', ook door de overheid en meer specifiek de politie.

De vraag is dus of hieruit mag geconcludeerd worden dat er een verharding is van het politie- en justitiebeleid?

De indruk bestaat van wel, maar deze vraag kan maar beantwoord worden na het exploreren van de volgende vraag (inzake verzachting).

2. TRENDS DIE (KUNNEN) WIJZEN OP EEN VERZACHTING

Het veiligheidsbeleid is steeds meer weggedreven van de klassieke strafrechtelijke handhaving en staat steeds meer in het teken van anticipatie, beheersing en preventie van dreigende problemen.

Ook het reeds geciteerde Regeerakkoord volgt op bepaalde punten deze trend.

De 'Visie voor de politie 2025' (BRUGGEMAN, 2015) gaat er van uit dat de 'netwerkende politie' de beste manier is om de politieorganisatie voor te bereiden op een samenleving die sterk geglobaliseerd is, die een groeiend aantal spelers op de veiligheidsmarkt telt en waarin individuele en mondinge burgers opgaan in een steeds grotere diversiteit.

Er zou regelmatig moeten nagedacht worden over de toekomstvisie van zowel justitie, als politie.

De Salduz-procedure zal het voorwerp uitmaken van een nieuwe evaluatie en er zullen correcties aangebracht worden met het oog op een beter evenwicht tussen de inachtneming van de rechten van de verdediging en de werklust die deze procedure met zich zal meebrengen voor de politiediensten. Europese richtlijnen verplichten de overheid ook steeds meer om de rechten van de slachtoffers en verdachten te concretiseren.

De toegang tot de dossiers voor gedetineerden, zal via een informaticatoepassing worden gesystematiseerd, zowel om het recht van verdediging te verbeteren, als om de bewegingen van gedetineerden onder escorte te beperken en aldus de openbare veiligheid te verbeteren.

Het Regeerakkoord stelt ook, dat in het raam van de gemeenschapsgerichte politie onder meer de rol van de wijkpolitie zal versterkt worden met het oog op conflictpreventie.

De Regering zal zorgen voor het evalueren en actualiseren van de optimalisatiebeweging binnen de federale politie.

Er wordt een klokkenluiderstatuut uitgewerkt, naar analogie met dat van de federale ambtenaren.

De Regering streeft ook naar meer diversiteit bij politiediensten.

De Regering zal de samenwerking en mogelijkheid tot synergiën tussen de verschillende inspectiediensten onderzoeken. De bevoegdheden van het Comité P en de Algemene Inspectie zullen duidelijk afgelijnd worden zodat tot de meest efficiënte inzet van de diensten kan gekomen worden. Verantwoording van en controle op onder andere de politie, zou verder moeten gaan dan conformiteit met de heersende wet- en regelgeving. Indien de politie een actor en zelfs een organisatie de samenleving is, dan is democratisch toezicht vanuit diverse geleidingen van de maatschappij een noodzaak. Principes als gelijkberechtiging of de bescherming van minderheden zijn de eerste zaken waarop moet toegekeken worden.

De Algemene Inspectie van de federale en de lokale politie zal worden belast met het controleren van het respecteren van de basisvaardigheden zoals aangeleerd door de opleidingsscholen.

Ook een aantal voor Justitie aangekondigde maatregelen verdienen vermelding.

Vooreerst wordt bevestigd dat de hervorming van het gerechtelijk landschap zal worden verdergezet. Ook zal het strafwetboek worden gemoderniseerd en zal een nieuw wetboek van strafvordering worden voorbereid. De vraag is natuurlijk in welke richting dit gaat evolutueren. Er liggen nu een aantal scenario's voor, maar duidelijke keuzes zijn nog niet gemaakt.

Een pilootproject rond videoconferentie in de gevangenis zal worden opgezet met als doel de veiligheidsproblematiek rond het overbrengen van voorlopig gehechten naar de raadkamer of de kamer van inbeschuldigingstelling tot een minimum te herleiden.

Waar mogelijk worden raadkamer en eventueel KI georganiseerd in de gevangenis. De correctionele zittingszalen in de nieuwe gevangenissen zullen worden gebruikt. Des maatregel stuit echter op veel tegenstand, vanuit de magistratuur (DE STANDAARD, 19 juni 2015).

Opvallend is ook het feit dat ook het Grondwettelijk hof steeds vaker ingrijpt als de balans tussen het verzekeren van veiligheid en het respecteren van grondrechten in het gedrang komt. Het zogenaamd privacy-arrest (juni 2015) vernietigde de regels over het bijhouden van telecom gegevens, regels die nochtans cruciaal worden geacht voor strafonderzoeken. Deze beslissing kan enerzijds gezien worden als een verzachting van het beleid, maar illustreert anderzijds ook het feit dat volgens hetzelfde Hof de bovengrens van het aanvaardbare optreden overschreden werd. Zelfs de voorzitter van de Privacy commissie uitte zijn bedenkingen bij de beslissingen van het Hof (DE STANDAARD, 15 juni 2015).

3. BESLUIT

Alhoewel de kern van de politietaak onveranderd is gebleven, hebben zich de laatste decennia een aantal fundamentele veranderingen voorgedaan.

Het geweldsgebruik tegen personen (het geweldsmonopolie), de bevoegdheid om burgers van hun vrijheid te beroven en andere strafprocessuele middelen zijn het prerogatief van politie en justitie gebleven.

Er zijn dus heel wat initiatieven die het verharderen van het politie- en justitiebeleid laten vermoeden. Maar andere initiatieven, versterken dan weer de rechten en de positie van de burger. Ook heeft de rechterlijke macht herhaaldelijk ingegrepen door het beperken van bevoegdheden die aan politie en justitie werden toegekend, in die mate zelfs dat getwijfeld wordt aan de slagkracht van de bevoegde diensten.

Er kan dus geen eenduidig antwoord gegeven worden op de gestelde vragen.

Maar alleen al het voortdurend stellen en evalueren van deze vragen is een noodzakelijkheid, wil men de correcte balans tussen individuele rechten en belangen handhaven.

De vrees bestaat wel dat crisissen de overheid steeds weer dwingen tot overhaaste beslissingen, die deze balans niet alleen in gevaar kunnen brengen, maar ook aanleiding zijn tot onzekerheid als gevolg van opeenvolgende correcties die steeds moeten worden aangebracht.

Hard en zacht zullen alleszins afhankelijk blijven van het draagvlak en vertrouwen dat politie en justitie in de maatschappij krijgen. De legitimiteit van het veranderen is essentieel, zeker als men de limieten van het mogelijke politie- en justitiebeleid gaat aftasten.

De vraag is ook welke richting men in de toekomst wil inslaan (DEVROE *et al.*, 2015)? Deze zal voor een belangrijk deel worden bepaald door wat de maatschappelijke, politieke en bestuurlijk ontwikkelingen zullen zijn, ook op internationaal niveau. Maar de politie geeft ook zelf inhoud aan de toekomst (taakvelden, prioriteiten en de verhouding tot de bevolking) en dat is nu juist het verschil tussen 'future policing' en 'policing the future'.

REFERENTIES

- BIGO, D. & TSOUKALA, A. (eds.) (2008). *Controlling security*. Paris: centre d'études sur les conflits, L'Harmattan.
- BRUGGEMAN, W. (2015). De toekomst van de politie. In E. DEVROE, K. VAN DER VIJVER, W. HARDYNS & A. VAN DIJK (eds.), *De toekomst van de politie*, Cahiers Politiestudies, nr. 33, Jaargang 2014-4, 119-142.
- CRAWFORD, A. (2011). *International comparative criminal justice and urban governance*. Cambridge: University Press.
- DEVROE, E., VAN DER VIJVER, K., HARDYNS, W. & VAN DIJK, A. (eds.) (2015). *De toekomst van de politie*, Cahiers Politiestudies, nr. 33, Jaargang 2014-4. Antwerpen-Apeldoorn: Maklu.
- HOPKINS BURKE, R. (2004). *Hard cop/soft cop, Dilemmas and debates in contemporary policing*. Willan Publishing.
- PEETERS, R., FERKET, J. & LEEUWEN, A. (2013). Geweld tegen gezagsdragers. Over publiek professionaal als spil in de gezagsparadox. In T. JANSEN, G. VAN DEN BRINK & R. KNEYBER (red.), *Gezagsdragers. De publieke zaak op zoek naar haar verdedigers*. Amsterdam: Boom.
- RINGELING, A. & SLUIS, A. (2011). *Verkenning van het thema gezag. Een verkennende studie voor de strategische onderzoeksagenda politie*. Apeldoorn.
- SMIT, A., STRUIJS, J. & TOPS, P. (2012). *Professionele weerbaarheid*, Cahiers politiestudies, 2 (23), 107-115. Antwerpen-Apeldoorn: Maklu.
- VANDE WALLE, G., DE KIMPE, S., DE PAUW, E. & VINCENT, J. (eds.) (2015). Panoptisme in de veiligheidsketen: een moeilijk evenwicht tussen technologie en mensenrechten? *Orde van de dag*, maart 2015.